

Childnet
International

UNGDOMAR, MUSIK OCH INTERNET

EN GUIDE TILL FÖRÄLDRAR OCH
LÄRARE OM DIGITAL MUSIK HEMMA,
I SKOLAN OCH PÅ SPRÅNG.

FAKTA OM DIGITAL MUSIK:

Musik är en viktig del av unga människors liv. De kan få tag i hela album eller enstaka låtar på flera olika sätt och musiken kan sedan kopieras mellan datorer, mobiler och bärbara spelare.

Det har aldrig varit lättare att få tag i musik på Internet, och det leder till många frågor. Vad måste du till exempel veta om upphovsrätt? Vad är lagligt och säkert att göra med musiken? Vad får du kopiera till datorn? Hur kan du ladda ner musik utan att utsätta datorn för virus eller andra säkerhetsrisker och hur kan du njuta av alla fördelar med digital musik utan att bryta mot lagen?

Det här är en guide främst till föräldrar och lärare. Syftet är att ge råd om hur ungdomar kan ladda ner och dela med sig av musik på ett säkert och lagligt sätt.

**DET FINNS FLERA
SÄTT ATT NJUTA
AV MUSIK PÅ INTERNET**

**DET LÅTER SOM
LJUV MUSIK!**

OM DIGITAL MUSIK:

En låt på Internet är en fil som man kan skicka, ta emot och kopiera precis som andra filer. Man kan hitta musikfiler på flera olika sätt – via peer-to-peer-nätverk, nedladdningssidor, bloggar eller sociala nätverk.

MUSIKTJÄNST

MOBIL/MP3-SPELARE

DATOR

LJUV MUSIK

VAR FINNS MUSIKEN?

Det finns flera olika typer av digital musik. Du kan köpa enstaka låtar eller ett helt album på Internet, ladda ner ett albumomslag till mobilen, en ringsignal, en e-biljett till en konsert eller en musikvideo. Du kan upptäcka nya artister och bli kompis med dem genom sociala nätverk, eller så kan du prenumerera på musik. Nya sidor som LastFM, Spotify och Imeem gör det möjligt för fans att lyssna gratis på låtar flera gånger. Vissa artister lägger också ut sin musik gratis via sina hemsidor.

Miljoner människor köper låtar från någon av de hundratals nedladdningssidor som finns på Internet. Över sex miljoner låtar finns tillgängliga – det är fyra gånger mer än i de största skivaffärerna. När man en gång har köpt en låt kan den brännas till en CD eller föras över till en spelare eller mobil.

Det finns också fildelnings- eller peer-to-peer-nätverk där stora mängder låtar delas, och det väcker frågor om upphovsrätt.

Besök: pro-music.org för information om lagliga nedladdningssidor.

VAD PRATAR DE OM:

Du kan "ladda ner" eller kopiera en musikfil till din dator via Internet eller trådlösa nätverk. Att "ladda upp" är att skicka en kopia av en fil till en annan dator. Du kan också stöta på termer som peer-to-peer, fildelning, Wifi, sociala nätverk eller Bluetooth.

PEER-TO-PEER

Peer-to-peer betyder att man byter musik eller andra filer med miljontals andra användare. Alla användare har laddat ner ett peer-to-peer-program som ger tillgång till nätverket och till delade mappar på andra användares hårddiskar. De mer avancerade "BitTorrent"-nätverken har gjort fildelningen snabbare genom att man kan ladda ner delar av filer från olika användare samtidigt. Det innebär att hårddisken är tillgänglig för alla på nätverket medan du laddar ner. Det går att använda peer-to-peer-nätverk lagligt och det är ett revolutionerande sätt att sprida till exempel sin egen musik eller videos.

Att kopiera och sprida upphovsrättskyddat material som musik, film, spel eller mjukvara utan tillstånd är olagligt. Dessutom är filerna som delas på peer-to-peer-nätverk inte alltid vad de utger sig för att vara. Fildelare löper stor risk att drabbas av virus eller oönskat innehåll. Det finns också risk för att personliga filer läcker ut eller att någon stjäl din identitet. Med tanke på dessa risker ska man vara mycket försiktig när man använder peer-to-peer.

BLUETOOTH OCH WIFI

De flesta moderna mobiltelefoner är utrustade med både Bluetooth och WiFi som gör det möjligt för telefonen att kommunicera med headsets och datorer, eller koppla upp sig mot Internet utan några kablar. Både Bluetooth och Wifi gör det möjligt att föra över låtar från en enhet till en annan, till exempel mellan mobiltelefoner.

SOCIALA NÄTVERK

Sociala nätverk som MySpace, Bebo och Facebook är Internet- eller mobil-baserade nätverk där man kan kommunicera och dela innehåll med varandra. Man kan skapa sin egen sida, lägga ut meddelanden eller lägga upp videos, bilder eller musik, så att andra kan se och lyssna på dessa. Sociala nätverk väcker en del rättsliga frågor vad gäller upphovsrättskyddad musik. För användaren är det oftast lagligt att lyssna på en låt eller titta på en video, de rättsliga problemen börjar när man till exempel kopierar låten till datorn, distribuerar den, lägger den på en spellista som andra kan streama eller lägger till musik som bakgrund till en egen video.

HEMMA:

VAD FINNS DET FÖR RISKER MED ATT LETA EFTER MUSIK?

En av riskerna med peer-to-peer-nätverk är att barn kan utsättas för oönskat innehåll som virus, porr eller våldsamma bilder. Vissa filer är medvetet feldöpta för att lura folk att ladda ner dem. Peer-to-peer-nätverk är konstruerade på ett sätt som gör att de filter som normalt blockerar oönskat innehåll som porr och våld inte fungerar. Det gör att barn blir utsatta. På vissa nätverk är det också möjligt att chatta med andra fildelare. Så samma regler och förhållningssätt som gäller för vanlig chatt bör även gälla här. Besök Childnets hemsida:

www.chatdanger.com.

KAN VÅRA PRIVATA FILER BLI TILLGÄNGLIGA FÖR ANDRA?

Vissa peer-to-peer-program innehåller en mjukvara kallad "spyware". Den registrerar vilka sidor du besöker och kan lämna uppgifterna till marknadsföringsföretag. Spyware kan till och med registrera dina lösenord så att bedragare kan komma åt dem. Fildelares datorer kan utsättas för virus som finns på andra datorer i nätverket. Det finns också risk för att någon kan försöka ta kontroll över din dator på distans. Ofta fjärrstyrs datorer för att kunna skicka spam utan att ägaren vet om det.

Peer-to-peer-nätverk öppnar "dörrar" till din dator, något som äventyrar både din integritet och din säkerhet. Risken finns att du omedvetet gör privat eller finansiell information tillgänglig för andra.

FÅR MAN KOPIERA MUSIK SOM FINNS PÅ NÄTET?

Upphovsrätt kan verka krångligt, men samma regler gäller för digital musik som för till exempel CD-skivor. Upphovsrätten skyddar artisten och upphovsmannen så att de får betalt för sitt arbete. Vissa artister lägger ut sin musik gratis och har inget emot att den kopieras, men de flesta är beroende av upphovsrätten för att kunna leva på sin musik.

Det är vanligt att man kopierar musik som man köpt till sin dator, och det är i sig inte olagligt. Men om man däremot sprider musiken vidare utan tillåtelse från upphovsmännen är det en annan sak.

Om man kopierar och distribuerar upphovsrättsskyddad musik bryter man mot lagen. Det gäller också fildelning på till exempel någon av de mest kända fildelningsnätverken som Limewire. Musikindustrin har vidtagit åtgärder mot flera personer som fildelat, vilket resulterat i bötesbelopp. Föräldrar eller vårdnadshavare kan hållas ansvariga för vad som gjorts med familjens dator, även om de själva inte varit inblandade.

TIPS TILL FÖRÄLDRAR:

✓ 1. PRATA MED MUSIKFANSEN I DITT HEM

Lär dig hur dina barn använder datorn och var de hittar musik. Finns det information på datorn som andra kan tänkas komma åt? Prata om upphovsrätt och om vem det är som förlorar när filer sprids olagligt över Internet. Tänk på vad som skulle hända om det blev rättsliga efterspel – vem skulle betala eller förlora om Internetanslutningen försvann.

✓ 2. HÅLL KOLL PÅ DIN DATOR

Var medveten om vad som finns på datorn, oavsett om det är du eller någon annan som lagt dit det. Se till att din dator är skyddad mot virus och spyware samt att den har en fungerande brandvägg.

Vissa Internetleverantörer erbjuder gratis antivirusprogram. Ett uppdaterat antivirusprogram kan söka igenom de flesta filer som laddas ner till din dator via fildelningsnätverk och upptäcka till exempel spyware (men inte porr eller våldsamma bilder). Om du har en trådlös uppkoppling kan du enkelt skydda den mot intrång. Kontakta din Internetleverantör för mer information. På www.ifpi.org/dfc/downloads/dfc.html kan du ladda ner program som hjälper dig att hitta musikfiler och avinstallera fildelningsprogram.

✓ 3. UPPTÄCK LAGLIG MUSIK PÅ INTERNET

Det finns massor av sidor med laglig musik på Internet där du kan ladda ner filer som är säkra och har bra ljudkvalitet. Du kan hitta miljontals låtar från olika tider och ur olika genres och det finns flera olika sätt att upptäcka och köpa ny musik. Du kan till exempel ladda ner enskilda låtar eller hela album, streama musik från digitala radiostationer och tjänster eller få tillgång till ett stort bibliotek med låtar genom en prenumeration. På www.pro-music.org/musiconline.htm kan du hitta länkar till över 500 lagliga musikåterförsäljare över hela världen. Gå in och se vilka som finns i ditt land.

I SKOLAN:

Lärare har en unik möjlighet att lära elever om digital musik och de möjligheter som finns. Det är viktigt att ungdomar får kännedom om upphovsrätten och lär sig respektera det kreativa uttrycket. Vad är det för skillnad på en student som fått sin briljanta uppsats plagierad och en artist som fått sina låtar illegalt kopierade? Det blir garanterat en tankeväckande diskussion.

Det finns flera bra hjälpmedel som lärare kan använda som stöd i undervisning om upphovsrätsfrågor. Nedan hittar du några exempel och på www.pro-music.org finns det fler.

- **WWW.LEGALMUSIK.SE**

www.legalmusik.se – Här finner du information kring de lagliga alternativ som finns på den svenska marknaden.

- **BECTA:**

<http://schools.becta.org.uk> – Skriv "music advice" i sökrutan för att få information och råd om upphovsrätt.

- **PLAY IT SAFE:**

www.playitcybersafe.com/curriculum/index.cfm – The Business Software Alliances "Play It Cyber Safe"- kampanj handlar om kopiering av mjukvara.

- **TEACHERNET:**

www.teachernet.gov.uk/teachingandlearning/ – Här kan du hitta material som kan vara till stöd i undervisningen.

TIPS TILL LÄRARE:

✓ 1. DISKUTERA MED ELEVERNA!

Uppmuntra eleverna till att tänka på hur de lyssnar på musik och vad musik betyder för dem. Diskutera råden i den här broschyren och prata om hur de använder Internet och mobiltelefoner. Uppmana eleverna att undersöka var man kan köpa eller lyssna lagligt på streamad musik via www.legalmusik.se eller www.pro-music.org. Få dem att fundera på att det är lika viktigt att följa upphovsrättslagar som andra lagar. Föreslå att de undersöker skivindustrin för att förstå det arbete som ligger bakom en skiva och vilka olika yrkesgrupper som är inblandade.

✓ 2. DIGITAL MUSIK OCH LÄROPLANEN

Skolor tar i allt större utsträckning upp frågor om etik och säkerhet på Internet. Frågor om upphovsrätt är också relevanta och kan diskuteras inom flera ämnen till exempel samhällskunskap eller musik.

✓ MUSIK I UNDERVISNINGEN

Mycket användning av upphovsrättsskyddad musik är tillåten i skolan tack vare ett undantag i lagen som gäller för undervisning. För att vara säker på att du följer lagen kan du hitta information om musik i skolan på till exempel www.licensing-copyright.org.

I vissa fall finns musik tillgänglig gratis. En Creative Commons-licens gör det ofta möjligt att använda upphovsrättsskyddat material så länge det inte är för kommersiella ändamål. Men det är viktigt att ta reda på vad som gäller. Mer information om Creative Commons hittar du på www.creativecommons.org.

**VAD ÄR DET FÖR
SKILLNAD PÅ
UPPHOVSRÄTTSLAGAR
OCH ANDRA LAGAR
MOT PLAGIAT?**

FLER TIPS OCH RÅD:

FÖRÄLDRAR OCH VÅRDNADSHAVARE

På www.legalmusik.se kan du se vilka tjänster som är lagliga i Sverige.

För allt du vill veta om musik på Internet, inklusive vad som är lagligt och inte besök www.pro-music.org.

Om du stöter på något olagligt på Internet kan du rapportera det till www.inhope.org (Nationella nödlinjer tar inte emot samtal om upphovsrätt).

Besök www.getnetwise.org för information och program som kan skydda din dator.

På www.ifpi.org/dfc/downloads/dfc.html kan du hitta gratis program som hjälper dig att hitta musikfiler på din dator och avinstallera peer-to-peer-program.

För mer information om barn och säkerhet på Internet, besök www.netfamilynews.org.

www.barnochinternet.se En upplysningsplats för vuxna för att öka förståelsen och kunskapen om barn och ungdomars tid på nätet.

BARN OCH UNGDOMAR

Läs Childnets guide på www.childnet.com/music. För information om säker användning av Instant Messenger, chat, spel, mobil och e-post, se Childnets webbplats www.chatdanger.com.

LÄRARE

För att få veta mer om upphovsrätt och läroplanen besök: <http://curriculum.qca.org.uk>.

För information om hur du ser till att skolans nätverk är säkert, besök: www.pro-music.org/pdfs/CopyrightUseandSecurityGuide-Academic.pdf.

OM DEN HÄR GUIDEN

Den här guiden för föräldrar och lärare har skapats av organisationen **Childnet International** med stöd av **Pro-Music** och **NetFamilyNews.org**.

Åsikterna i den här broschyren kommer helt från Childnet. Childnet är en icke vinstdrivande organisation som arbetar för att göra Internet till en bra och säker plats för barn. Registrerad som välgörenhetsorganisation i Storbritannien. www.childnet.com.

Pro-Music är en internationell utbildningskampanj om digital musik. Den här broschyren är gjord med stöd av Pro-Musics medlemsorganisationer som representerar musiker, artister, skivbolag, förläggare, och återförsäljare inom musikbranschen. © Copyright Childnet 2008.

